

ובאשר לא יתכן שבעבודת הכלל ישאר הת"ח נסתר ונחבא אל הכלים, כי בהכרח יגיע לכלל הפרסום, חיפשו ומצאו רבותינו בעלי המוסר נ"ע דרכים, כיצד להישאר צנועים בתוך הפרסום: העלימו מעשיהם עד כמה שאפשר, וכאשר נתפרסמו המעשים – תלו אותם באחרים, ואין צריך לומר שלא נמשכו אחרי עסקנות-סתם אלא בדקו ושקלו בעינם החודרת, אם לא יצר הפרסום והתהילה הוא הממריץ לעסקנות'. (מתוך 'עלי שור' ח"א עמ' שלו-ח).

דף סט

הערות ובאורים בפשט

כרם רבעי היו מציינין אותו בקווזות אדמה, סימנא כי אדמה... ושל ערלה בחרסית, סימנא כחרסית... ושל קברות בסיד, סימנא דחזיר כעצמות' – הרמב"ם (בחיבורו הגדול – מעשר שני ט, ז ובפרוש המשנה מעשר שני ה, א) נתן טעם אחר לחילוק הסימנים; שהערלה, לפי שחמורה יותר, שאסורה בכל הנאה, לפיכך לא די לה בסימון בקווזות אדמה, שמא תתפורר האדמה ותאבד ולא יישאר שם סימן, ויכשלו בני אדם.

ובירושלמי (מעש"ש שם) נימקו, הואיל והערלה קיימת לאורך זמן יותר מרבעי, לכך הצריכו בה סימן עמיד יותר.

(אולי י"ל שהרמב"ם פרש את הטעמים שלפנינו בגמרא, כסימן בלבד ולא כעיקר הטעם. ומהר"ם כתב, שאולי הרמב"ם לא גרס כאן את אותם טעמים. וע' ב'פתח עינים' כאן).

וב'אמת ליעקב' כתב, שלטעם הרמב"ם שפיר דמי לסמן בחרסית ברבעי, שסוף סוף לא יקחו מפני שיסברו שהוא ערלה. ובזה פרש הטעם שנקטו רבעי לפני ערלה (שתמהו ע"כ בתוס'), שאילו היה כתוב להפך, היה במשמע שלרבעי בחרסית – לא, כי אם באדמה.

אמנם, כבר מצאנו להרמב"ם בכמה מקומות, שפרש דברי המשנה באופן אחר משרשה הגמרא – ע' פיה"מ נויר ה, וספ"ק דגטין. וכן כתב בתוס' יום טוב (בנויר שם): 'אע"פ שבגמרא לא פירשו כן, הואיל לענין דינא לא נפקא מינה ולא מידי, הרשות נתונה לפרש, שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא, שהרשות נתונה לפרש במקראות כאשר עינינו הרואות חיבורי הפירושים שמימות הגמרא, אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמרא'. וע' גם ב'משנת אליהו' – סוף שקלים; רש"י ברכות מט: פסחים עד.

(ומצינו כע"ז ביחס לבאור הגמרא דינים שבמשנה, בו בזמן שבמשנה עצמה אמרו טעם אחר, וכבר כתבו הראשונים שמצינו רבות כעין זה – ע' תוס' סוכה כד. ד"ה רבי; גטין יד. ד"ה ומר, ובמצויין שם על הגליון. (וע' סוכה ה. 'תני רבי חנינא... רב הונא אמר...' ובשפ"א שם). – לפי שדרך התנא להעלים את עיקר טעמו – רש"י גטין יא:).

ואמנם, כאן יכול להיות חילוק לדינא בין הטעמים, אם שפיר לסמן רבעי בחרסית, וכדלעיל, וצריך לומר כנ"ל, שהרמב"ם נקט דברי הגמרא כסימנא, או אפשר שהסתמך על דברי הירושלמי. וע' בפת"ע).

– סימון הקברות בסיד, מטרתו כדי שיפרשו מהם הכהנים ושאר שומרי טהרה. (וע' ריש שקלים; תוס' מו"ק ו.)

ז'מי אמר רבי יוחנן הכי, והא"ר יוחנן... והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו' – יש לשאול, מה משה בין חילול רבעי להקדשת דבר שאינו ברשותו, הלא שם זכות היא למלקטים שלא יאכלו איסור, וז'כין לאדם שלא בפניו? ויש לומר שלא שייך כאן דין 'זכיה', שהרי אין הפירות של המלקטים, ואף הם בעצמם אינם יכולים לחלל מה שבידם, והרי כל דבר שהאדם עצמו לא יכול לעשות, גם 'שלוחו' אינו יכול לפעול עבורו. (עפ"י תוס' קדושין נו. ד"ה מתקף. ולעיל סח: נשאר בשאלה ולא תרצו, (וע"ש במהרש"א ובחזו"א). ואולי תלוי הדבר בשיטות הראשונים אם זכיה מטעם שליחות).

אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים, בשביעית דהפקר ניהו, אבל בשאר שני שבוע – הלעיטהו לרשע וימות. והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט... – כתב הש"ך (בי"ד קנא סק"ו) שאין חיוב להפריש מאיסור, ישראל מומר שבא לעבור עבירה. ופרש דבריו ב'דגול מרבבה' שם, שאין כוונתו למומר ממש, שהרי אע"פ שחטא – ישראל הוא ואין בינו לשאר ישראלים ולא כלום, לענין הפרשה מאיסורין, אלא הכוונה שאף בישראל שאינו מומר, אין מצווין להפרישו אלא כשעובר בשוגג, אבל ישראל הרוצה לעבור במזיד, אפילו אינו מומר גמור, אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך.

וב'גליון מהרש"א' שם תמה מאין מקורו; 'ואי מפרק מרובה, דאמר רשב"ג הלעיטהו לרשע וימות' – יש לדחות שוונה כאן שעובר בין כך על איסור גזל, ובאותו דבר – רשעות עצמו, אין אנו מצווין להפרישו שלא יעשנו באיסור נוסף, אבל מנין בשאר דברים. (ואע"פ שגם כאן, אילו יפרוש מחמת איסור ערלה, ממילא גם לא יגזול, הלא יקח מאילן אחר שאינו מסומן – הר צבי. וע"ש במה שפלפל). ואמנם, יש להבין דברי הש"ך, על פי מה שכתב ב'חזון איש' (דמאי ח, ט) בבאור טעמו של רשב"ג, שכתב שאין הטעם כיון שאי אפשר להצילו לגמרי מאיסור, אין מזהירים עליו כלל. – שאין זו סברא. ועוד, כשיציין, יפרוש וינצל מהכל (וכנראה דוחק להעמיד רק באופן שיש פירות נוספים של התר באותו פרדס). אלא הטעם, שכל שנוטל הלה באיסור, לא נחשב שזה מכשילו, כי הרי הדבר מנוע מחמת האיסור, והנוטל, נוטל ללא הזמנת הבעלים, ואין כאן הכשלה כלל. ולשון 'הלעיטהו' – לאו דוקא, שודאי אין לעשות מעשה להכשילו, אלא עיקר הכוונה שאין להזקק למעשהו, ולשקוד על הצלתו.

(ויש לשאול ממה שפסק בשו"ע (יו"ד שג, א) 'הרואה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, קופץ לו וקורעו מעליו מיד' ומהרמ"א שם משמע שדין זה נכון כשהלה מזיד בדבר. ולדברי הדגמ"ר והש"ך אם הוא מזיד לכאורה אין מצוה להפרישו?)

וכן נראה מדברי המשנ"ב (ב'שער הציון' שמו אות ח) שחבים מן התורה למנוע מעבירה גם כאשר הלה מזיד. (וע"ע חזו"א יו"ד סב, ז).

ועל כרחנו לחלק לפי"ז שכאן שאני; או כטעם ה'גליון מהרש"א', שבאותו איסור שעושה, אין לנו לחוש שלא יעשנו באיסור נוסף, או י"ל כטעם שכתב הרמב"ם (בפיה"מ מעש"ש ה, א. והביאו שם) לפי שאיסור גזל חמור טפי (וצ"ב מה לי אם חמור יותר אם לאו), או י"ל שסימון הערלה מעיקרא כדי למנוע מאן דהו חושש לאיסור ערלה ואינו חושש לגזל, אינו דומה למניעת איסור ודאי ומייד. וע"ע 'רסיסי לילה' מח, עמ' 102).

(ע"ב) ז'רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח, דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל... אלא לבעלים נשלם – אלא לאו ש"מ זה לפי שאינו שלו ולזה לפי שאינו

ברשותו – פירוש, כשם שלענין כפל משוים 'אינו ברשותו' ל'אינו שלו', ושניהם נחשבים לחסרון בבעלות ובשליטה על החפץ, הוא הדין לענין הקדש, כשהדבר אינו ברשותו נחשב כמי שאינו שלו. (מהר"ם).

ועוד, כשם ששם דרש מ'בית הגנב' למעט כל שאינו ברשותו, כך יש לדרוש 'ביתו' – ברשותו. (עפ"י זכר יצחק לא. עש"ע).

וכן יש לפרש, שעיקר השאלה היא אם חפץ שנגזל נחשב ברשות בעליו עדיין או יצא מרשותו (ואין כאן שאלה עקרונית אם ניתן להקדיש חפץ שאינו ברשותו) – ועל כך הביא ר' יוחנן ראיה, שהגנב מפקיע את החפץ מרשות בעליו. (הגר"י מפונבו' – מובא בס' הזכרון לבעל ה'פחד יצחק' עמ' תרפד. וע' עוד בשיעורי ר"מ שירקין).

'ווגונב מבית האיש' – ולא מבית הגנב – לפי הדעה (בריש פרקין) שכל הפסוק מדבר בטוען טענת גנב ולא בגנב עצמו, לא שייך לדרוש כן, וצריך לומר שלשיטתו למדים ממקום אחר. (תוס' לעיל סז: ד"ה אין)

ציונים וראשי פרקים, לעיון

'אימא כל המתלקט' – שיטת התוס' כאן, שמועיל פדיון לרבעי במחובר. וכן מבואר בשו"ת הרשב"א (ח"א תשמד) ורמב"ן (קנו) – 'ומעשים בכל יום כן'. אבל הרא"ש (ברכות פ"ז סו"י א), וכן הסמ"ג (עשין קלו) והסמ"ק (רג) כתבו שאין לפדות במחובר. וכן באר הרמב"ם (מעשר שני טז), את סברת הצנועין שחללו את הנלקט כבר, לפי שא"א לפדות במחובר. (והדעה החולקת י"ל שסברת צנועין משום ש'אין ברירה', וכמוש"כ בתד"ה אלא). וכן פסק ב'תרומת הדשן' (קצב) שאין לסור מדבריהם. והאריך בזה הש"ך (יו"ד רצד סק"ב). והסיק שלכתחילה אין לפדות במחובר אם לא בשעת הדחק, שאז יש לפדות במחובר שלא יחול עד שיתלקט.

(ע"ב) 'לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט, אלמא אית ליה ברירה' – משמע באמירת 'כל הנלקט', אינו שייך לשאלת 'ברירה'. ואפילו לפי מה שפרשו התוספות (בד"ה כל הנלקט) שאומר זאת מראש, היינו, שכל מה שיילקט יהא מחולל בשעה שכבר הוא נלקט (כי אם כפשוטו, לא היה זה מועיל למה שילקט אח"כ, וכי בכל שעה היו אומרים כן ללא הפסק? ע"ש) – אפילו באופן כזה מועיל הדבר גם לדעת האומרים 'אין ברירה', כיון שאין צריך שיתברר הדבר למפרע, ובשעת חלות החילול הלא הדבר מבורר. (עפ"י שו"ת הריב"ש רכח. וכ"מ ברדב"ז – הל' מעש"ש טז, וכן כתבו האחרונים – נוב"י אה"ע צא; שאג"א – הביאו הגרעק"א בס' קנט – הביאם החזו"א דמאי ט, י; טז, ו. וע"ש ט, יד שה"ה וכ"ש כשפודה קודם שמפריש, ומתנה שמה שיפריש אח"כ – יחולל אז).

דף ע

'אמרי נהרדעי: לא כתבינן אורכתא אמטלטלי... איכא דאמרי, אמרי נהרדעי: לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה...' – בבאור שתי הדעות הללו, אם ניתן לכתוב כתב-הרשאה על מטלטלין דלא כפריה, נחלקו שיטות הראשונים; –

קו. אלו חיובים יש במקרים הבאים:

- א. גנב שור ומכרו מכירה לזמן
 - ב. גנב שור וטבחו ובא אחר וגנבו ממנו – מה חיובו של השני?
 - ג. הגונב מאדם שקנה מן הגנב.
 - ד. גנב והקדישוהו בעלים ביד גנב ואח"כ טבח. (סח)
- א. משלם כפל ופטור מדו"ה.
- ב. משלם דו"ה, ולב"ש ש'שינוי במקומו עומד' השני אינו חייב אלא קרן.
- ג. אם נתיאשו הבעלים כבר אצל הגנב הראשון – משלם כפל לגנב השני, ואם לאו – אינו משלם לו אלא קרן.
- ד. לר' יוחנן אין ההקדש חל, ולפיכך משלם הגנב דו"ה. אליבא ד'צנועין' חל ההקדש, ואזי, אם הקדישוהו לפני שעמד הגנב בדין – פטור מכפל, מפני ש'חזרה קרן לבעלים', ואם כבר העידו שגנב ועמד בדין ואמרו לו 'חייב אתה...' – חייב בכפל.

קז. באלו שאלות / מחלוקות תלויות ההלכות דלהלן:

- א. בעל הבית שעומד בשחרית ואומר: כל מה שילקטו עניים היום – יהא הפקר.
 - ב. בעה"ב שאומר בערב: על מה שלקטו עניים היום – הפקר.
 - ג. חילול מעשר שני על פירות שאינם ברשותו.
 - ד. אין לומר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש' – הרי הן תרומה... ולשתות על סמך אותה הפרשה. (סט)
- א. במחלוקת התנאים אם 'יש ברירה' או אין. (ודוקא כשרוצה שיחול ההפקר בעודו ברשותו, אבל אם מפקדו לכשיבואו לרשות המלקטים, אין זה תלוי ב'ברירה', אלא תלוי בשאלה ב. – כמוכח מדברי התוס', וכמפורש בשו"ת ריב"ש רכח ובאחרונים).
- ב. במחלוקת התנאים אם ניתן להפקיר דבר שאינו ברשותו.
- ג. תלוי בשאלה הכללית אם יכול אדם להקדיש, להפקיר וכו' דבר שאינו ברשותו. אולם, גם אם בעלמא אי אפשר, לדעת הסובר 'מעשר שני – ממון גבוה', אפשר שניתן לחלל בכי האי גוונא.
- ד. תלוי בשאלת 'ברירה', ואף אם יש ברירה – יש מקום לאסור מצד גזירה שמא יבקע הנאד.

קח. א. כתב הרשאה שלא מופיע שם 'זיל דון וזכי ואפיק לנפשך' – מה דינו?

- ב. אם המורשה עיכב את הממון לעצמו ולא נתנו לזה שהרשהו – האם מוציאים ממנו? (ע).
- א. נהדרעי אמרו שאינו כלום, שיכול לומר לו 'לאו בעל דברים ידידי את', אך אם כתוב בו למחצה, לשליש או לרביע – מועיל.
- ול'לישנא קמא' ברש"י, לדעת אמימר אפילו כשלא כתוב בו כנ"ל, אם תפש השליח – מועילה תפישתו, ורב אשי חולק.
- ב. לפי ה'לישנא אחרינא' ברש"י (וכן הוא נוקט לעיקר, וכ"ה בתש"ג), כמה דעות בדבר; לאמימר – אין מוציאין ממנו, לרב אשי – מוציאין, שאינו אלא שליח. ויש מי שאומר שרק חצי מוציאין, שהם כשותפין.

קט. א. מה נלמד מ'דבר' – ולא חצי דבר.

- ב. באלו אופנים גנב ומכר בשבת פטור מד' וה' (ע)?